

Fig. 1. Kirken, set fra syd. HJ fot. 1978. — ***The church seen from the south.***

SØSTRUP KIRKE

MERLØSE HERRED

Kirken er opført med en afgift på 1 mk. i Roskildebispens jordebog[1]. 1567 havde sognet 26 tiendeydere. Det var da ***anneks*** til Sønder Jemløse (s. 129) - et forhold, som formentlig har været af ret ny dato, da det samtidig oplyses, at sognet havde en præstegård, som beboedes af en bonde[2]. 1667 ejedes kirketienden af Hans Bertelsen, borger og handelsmand i Holbæk (jfr. †alterklæde). 1694 solgte oberst Mathias Numsen (jfr. Nørre og Sønder Jernløse, s. 85) patronatsretten til ejeren af Knabstrup, Eleonora Marie Sehested, enke efter Frederik baron Vittinghof til Schelenborg[3]. Kirken har siden da fulgt de skiftende ejere af Knabstrup, indtil den 1. juli 1909 overgik til selveje.

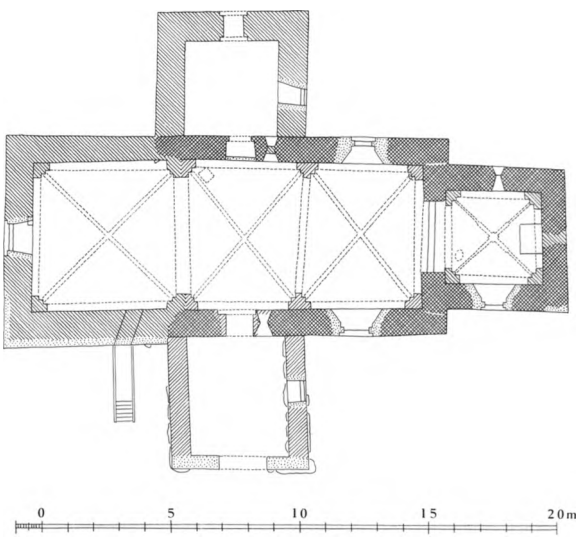
Sagn. Ifølge en sen tradition er kirken opført af en kvinde, der sammen med sin søster havde bygget nabokirken i Tveje Merløse (Holbæk by). Hun følte sig imidlertid krænket på grund af en kontrovers om pladsen på pulpituret i denne kirke, og besluttede sig derfor til at rejse sin egen kirke, hvis navn hentyder til søsterstriden. — Det almindelige vandresagn om trolden, der forsøgte at knuse kirken med en stor sten, er i hvert fald i 1800'erne fortalt om Søstrup med udgangspunkt i en stor sten, hvis fordybninger tolkedes som aftryk af troldens fingre[4].

Kirken ligger øst for landsbyen på et højdepunkt, hvor den er synlig milevidt i det omgivende land. I nyere tid er der sket en vis bebyggelse ved bakkens nord- og vestside, mens der på sydskråningen ligger en frugthave. Bortset herfra er der udsigt over åbne marker.

Kirkegårdens hegn og indgange. Kirkegården har bevaret sine gamle grænser mod øst, syd og nord, mens der 1932[5] er sket en mindre udvidelse på det let skrånende terræn mod vest. Den gamle kirkegårds hvidkalkede hegnsmure er af marksten blandet med tegl, som først og fremmest er benyttet i de øvre skifter under den indadvendte afdækning af røde vingetegl. Indvendig og især på sydmurens vestre del er muren for størstedelen jorddækket. Her ses ud for våbenhuset to fladbuede nicher, og vest herfor smykkes murkronen af et indvendigt savskifte. Denne del af muren er sandsynligvis senmiddelalderlig, mens den østlige strækning af både syd- og nordmur er omsat 1906[5]. Udvidelsen hegnes mod nord og syd af blanke, teglhængte kløvstensmure; mod vest er der trådvæv og levende hegn. I nord, på grænsen mellem den gamle kirkegård og udvidelsen er der en lille høj, indrammet af kløvstensmur og tilgængelig ad en trappe med stentrin.

En ubrudt række af høje asketræer inden for muren hegner den gamle kirkegårds tre sider. 1754[6] lod kirkeejeren, landsdommer von Bergen, plante over 100 elmetræer rundt langs kirkegårdsmuren, men på grund af mangelfuld vanding gik de ud. I pastor Reingaards beskrivelse fra o. 1825[7] omtales endvidere de mange frugttræer som tidligere fandtes på kirkegården, og det nævnes, at den nu er renset for mange store sten, planeret og beplantet af beboerne.

Fig. 2. Plan. 1:300. Målt af MB 1959, tegnet af HJ 1979. Signaturforklaring s.9. — *Ground-plan. Key on p.9.*

Hovedindgangen i øst er en senmiddelalderlig portal af munkesten med rundbuet køreport og fladbuet fodgængerlåge, begge med ud- og indvendig fals. Køreporten har oprindelig haft kamtakker, af hvilke de yderste er bevaret med små vandret falsede blændinger (sml. tårnet). Ved beskrivelsen fra o. 1825 anføres, at begge portalens »hvælvinger« er nedtaget på grund af skrøbelighed. Kamtakkernes beskæring, som er en følge af opmuringen af en ny og rund bue, kan da tænkes at være sket ved denne tid; nyere tremmelåger. En sti fra parkeringspladsen ved kirkebakkens nordvestre fod leder op til en tremmelåge umiddelbart vest for udsigtshøjen. Den er antagelig etableret samtidig med kirkegårdsudvidelsen, som har en gitterlåge i vest til grundstykket uden for hegnet. Inden nedrivningen af den gamle vestmur var der ved det søndre hjørne (sml. landsby planen) en *†låge,* der ifølge Reingaard var en hvælvet tremmelåge. 1663-64[8] omlagde Tøger murermester fra Holbæk begge *†kirkeriste.*

Bygninger m.m. på kirkegården. Et *ligkapel* hvidkalket og med rødt tegltag er opført 1906[5] i kirkegårdens nordøstre hjørne efter samme tegning som kapellet i Sønder Jernløse (s. 131). O. 1825[7] fandtes på samme sted resterne af en *†kirkelade.* Et brolagt *fortov* omkring kirken er formentlig anlagt kort tid efter 1861.

Kirken består af kor og skib fra 1100'rne, opført i to etaper samt tre senmiddelalderlige tilbygninger: et tårn over vestforlængelse samt to våbenhuse. Orienteringen afviger mod syd.

Materialer og teknik. Den oprindelige bygning er opført af rå og kløvede marksten iblandet frådsten, der enkelte steder optræder som bælter i murværket, men i øvrigt hovedsageligt er benyttet til detaljer som vindues- og døråbninger. De bevarede hjørner er sat med kvaderhuggen granit. Hvor oprindelig murbehandling ses, er fugemørtelen udglattet og forsynet med kvaderridsning. Den ydre radius i norddørens

Fig. 3. Ydre, set fra nordøst. HJ fot. 1978. —*Exterior seen from the north-east.*

bueslag er markeret med indridset halvcirkel, ligesom en »kilesten« er antydet med falsk fuge[9]. Udvendig synes murene oprindelig blot dækket af hvidtekalk, mens de indvendige vægge og vinduesåbningernes sider er overtrukket med hvidtet pudslag.

Den etapevise opførelse fremgår af, at korgavlens kip af frådsten står synlig i triumfgavlens vestside og markerer en standsning i byggeriet efter færdiggørelsen af koret til og med tagets beklædning[10]. Murhøjden er 4,4 m mellem brolagt fortov og underside af falsgesims, målt ved skibets sydøstre hjørne.

Vinduer og døre. Af korets to bevarede vinduer er det østre tilmuret, mens nordsidens fortsat er i brug. Åbningen måler udvendig 105x64 cm, indvendig 105x55 cm, mens lysningen, der sidder ca. 50 cm fra indre murflugt, nu har dimensionerne ca. 60x21 cm[11]; rundbuens issepunkt sidder ca. 65 cm under falsgesimsen. I skibet er det vestre vindue i begge flankemure bevaret. Nordsidens er øjensynlig tilmuret i lysningen inden hvælvslagningen og står nu som en ud- og indvendig niche. Udvendig måler det 105x50 cm , indvendig 116x70 cm. Sydsidens vindue, der har stået tilmuret inden våbenhusets opførelse, kan nu undersøges fra tilbygningens loft. Her måler åbningen ca. 120x77 cm, og den ca. 25 cm brede lysning, der sidder ca. 50 cm fra ydre murflugt, har bevaret rester af *egetræsrammens* østre karm; buens issepunkt sidder ca. 50 cm under murkronen. Ved indmuring af munkesten under buen er lysningen på et tidspunkt gjort rektangulær. Syddøren er i brug, men ommuret i senmiddelalderen. Norddøren er uændret, blot lukket ved indre murflugt o. 1860[12]. Døren repræsenterer den gængse romanske type: rundbuet mod det ydre,

men mod det indre med svagt smige karmsider og vandret plankeafdækning; et stængehul ses i vestre vange.

Indre. Korbuen er usædvanlig i kraft af sin svagt hesteskoformede bue. Den har stærkt forhuggede kragbånd, hvis overside sidder ca. 2 m over korets, ca. 2,5 m over skibets gulv. Tilsyneladende har loftsbjælkerne i begge afsnit hvilet på murkronen, og ifølge spor på triumfgavlen synes korets bjælker at have været ca. 20 cm høje. Korets østgavl og triumfgavlen med sekundært gennembrudt passage er bevaret. På korets nordvæg er der i lavfrisens kalkmaleripuds ristet følgende korte *runeindskrift* (fig. 16): »iohai« (Moltke: Runerne s. 351).

Ændringer og tilføjelser. Belysningen er som nævnt ændret, inden kirken - formentlig i 1400'rne - fik *hvælv.* Hvælvslagningen er ikke nødvendigvis sket samtidig i begge afsnit, og i så fald er korets antagelig ældst. Det hviler på falsede vægpiller og spidse helstens skjoldbuer. Ribberne er kvartstens forneden, halvstens foroven, hvor de mødes i toprude; i vestkappens søndre svikkel en lille uregelmæssig rund åbning, lukket med *trælem.* Skibets to hvælvfag er ikke væsentlig forskellige fra korets, dog er ribberne halvstens; i det vestre fag er der en tilmuret *lem* i nordkappens vestre svikkel. Samtidig med hvælvslagningen er korets og skibets flankemure forhøjet med tre skifter munkesten, i skibet vekslende med marksten. Udvendig fremstår forhøjelserne som en to skifter høj falsgesims. En mindre forhøjelse af de oprindelige gavlkamme, som nu står med en lille toptinde, er antagelig sket i forbindelse med hvælvslagningen.

Sydsidens *våbenhus* kan være den ældste af kirkens tilbygninger, men er i sin nuværende stærkt ombyggede tilstand vanskelig at tidsfæste. Flankemurene, der hæver sig over markstenssyld, er af munkesten iblandet kamp. Hele gavlen, der fra loftet ses muret af små gule sten med strømskifter, er fra 1856 ifølge årstal indridset i den udvendige puds under toptinden og således samtidig med den store skalmuring af tårnet. Flankemurene, der afsluttes med dobbelt falsgesims, er forhøjet, hvilket muligvis er sket samtidig med de ændringer, der nævnes 1875[12]: hævning af bjælkerne, indlæggelse af nyt loft og udvidelse af indgangsdøren, som er en bred, firkantet åbning, hvis afdækning ligger i højde med loftsbjælkerne. Østsidens lille fladbuede åbning med firkantet afsprosset vindue af træ, er indsat efter beskrivelsen af kirken o. 1825, da det bemærkedes, at tilbygningen manglede vindue og loft, som i øvrigt blev lagt 1829[12].

Tårn. Tilbygningen er planlagt og påbegyndt som en *vestforlængelse* uden tanke på det nuværende tårn. Det fremgår bl.a. af de for et tårnbyggeri usædvanlig spinkle mure, der er en forlængelse af skibets. Projektet er tilsyneladende ændret under opførelsen. Ved byggeriets start er skibets gamle vestgavl revet ned, og materialet herfra genanvendt forneden i tilbygningen. Her ses overvejende rå og kløvet kamp blandet med frådsten og tegl, ligesom udflyttede hjørnekvadre er benyttet i nordvesthjørnet. Udvendig bemærkes en række store, rejste sten over sylden, men i øvrigt er tårnets øvre dele hovedsagelig af munkesten suppleret med enkelte marksten. Det indre overdækkes af et hvælv, der trods samtidighed hviler på falsede vægpiller, utvivlsomt af hensyn til sammenhængen med det gamle skib[13]. De spidse skjoldbuer er helstens og ribberne halvstens; ved nøje at lade østkappens bue følge forløbet af den tilgrænsende skjoldbue i skibets hvælv fremtræder de to buer som én sammenhængende, to sten bred gjordbue. Det fladbuede vestvindue, hvis karmsider muligvis er ommuret, sidder udvendig under spidsbuet spejl. Under vinduet er der en rektangulær, 17 cm dyb *gemmeniche,* hvis åbning måler 36x32 cm og sidder 112 cm over gulvet. Adgangen til det mørke mellemstokværk sker siden trappehusets nedrivning 1812[7] ad en fritrappe på sydsiden, som leder op til en sekundær smal, fladbuet dør, der fører skråt gennem murlivet. Tårnets østmur hviler på en tre sten bred, spids aflastningsbue med dobbelt helstensstik. Under buen er indskudt en helstens bred, delvis fjernet lukkemur, hvilende på tårnhvælvets kappe nærmest skjoldbuen. Klokkestokværket har glamhuller til alle fire

Fig. 4. Indre, set mod øst. LL fot. 1975. — *Interior to the east.*

verdenshjørner: Mod syd, vest og nord to tætsiddende fladbuede åbninger, der såvel ud- som indvendig er samlet i fladbuet blænding; mod øst er der to fladbuede, ud- og indvendigt falsede åbninger, der af hensyn til skibets tagryg er let adskilte. Flankemurene afsluttes af dobbelt falsgesims; de øst-vestvendte taggavle har kamtakker og prydes af 11 højblændinger med vandret falset afdækning, bortset fra vestgavlens midterblænding, som er bredere og afsluttet med trappestik.

Nordsidens *våbenhus,* nu materialrum, kan være fra samme tid som vestforlængelsen, og dets påfaldende svære mure leder tanken i retning af et tårn. Materialet er marksten, suppleret med munkesten i åbningerne. Flankemurene, der afsluttes med dobbelt falsgesims, og gavlkammene er ommuret eller forhøjet i nyere tid. Den rundbuede dør krones af et spejl, der udvendig er spidsbuet, indvendig fladbuet. Det tilgitrede, sekundære østvindue har vandret afdækning af træ og i ydre murflugt et firkantet, afsprosset vindue af træ[14]. En fladbuet blænding i den glatte taggavl under toptinden er fremkommet ved tilmuring af en indvendig falset luge, der tidligere åbnede sig mod det lave styrtrumsloft. Antagelig er tilbygningen identisk med det kalkhus, som nævnes 1668-69[8]; således benævnes det i hvert fald 1861[12], da døren til kirken ønskedes tilmuret. En række år forinden havde det fungeret som sakristi. Som sådan omtales det tidligst 1791[15]; 1803[16] ønskede man det lerstampede gulv belagt med brædder, og to år senere bemærkedes det, at indtrængende vand fra den højereliggende kirkegård fik sakristiet til at ligne »et gravsted udi mugenhed og mørke«.

Omdannelsen af skibets syddør er sket efter opførelsen af våbenhuset og formentlig endnu i middelalderen. Mod skibet er døren fladbuet og

falset, mod våbenhuset har den vandret plankeafdækning.

1812 fjernedes et sekundært, men antagelig middelalderligt †*trappehus* på tårnets sydside[7]. 1663-64[8] omlagde Tøger murermester fra Holbæk 12 trin i vindeltrappen og lagde nyt tag.

Eftermiddelalderlige reparationer og ændringer. Op gennem 1800'rne lyder der gentagne klager over de utilfredsstillende lysforhold i den mørke kirke. 1805[16] opregnes to små vinduer i syd, i nord to »lyshuller« af 2½ kvarters længde og 1 kvarters bredde (ca. 40x16 cm). I pastor Reingaards beskrivelse fra o. 1825 nævnes et blyvindue i vest, men derimod kun ét vindue i nord. Endvidere anføres, at de afsprossede trævinduer, som var indsat få år tidligere nu på grund af fugt var oprådnede[7]. De fornyedes etapevis i løbet af de nærmest følgende år. 1903 blev de to vinduer i korets og skibets sydside beskrevet som fladbuede med firkantede vinduesrammer, mens der var vandret afdækning over et tilsvarende vindue i skibets nordside. Disse tre vinduer afløstes 1908-10[5] af de nuværende, der udvendig har falset spidsbue og lukkes af rammer af smedejern. Tårnet, der står særlig udsat på den højtliggende kirkebakke, er repareret adskillige gange. 1668-69[5] blev der således indlagt to ankre og brugt 1000 mursten. 1855-56[17] gennemførtes en radikal behandling af det brøstfældige murværk. Ved denne lejlighed skalmuredes hele sydsiden og 2½ alen af vestsiden. Ialt medgik 14-16000 Flensborgsten til istandsættelsen, som betød en halvanden stens fortykkelse af sydsiden. 1932 og atter 1956[5] repareredes murværkets øvre del i syd og vest med nye munkesten.

Tagværker. På triumfgavlens østside er aftryk efter det oprindelige kortagværks spær og skråstivere, ligesom der ved rygningsplankens udtagning er fremkommet et diagonaltstillet, ca. 25 cm dybt, kvadratisk hul i murværket. I koret ses ældre spærsko af eg, genanvendt ved opstillingen af et nyere fyrretræstagværk. I de øvrige afsnit, tilsvarende nyere tagværker af hvilke skibets i alt væsentligt stammer fra 1935[5]. Her konstateredes 1903 et par spærfag af eg, tilhørende et tagværk af krydsbåndstype.

1886[12] installeredes kakkelovn, som 1938[5] afløstes af elektrisk varme.

Kirken står i dag hvidkalket med tage af røde vingetegl. Korgulvet er af gule, kvadratiske fliser, lagt i sand. Det er ved tre forniserede trætrin hævet over gulvet i skib og »tårnrum«, der har tilsvarende flisebelægning, i stolestaderne derimod afsyrede fyrretræsbrædder. Gulvet i søndre våbenhus er af gule sten på fladen; loftet står brunmalet. I nordre våbenhus, materialrummet, er der fortsat lerstampet gulv.

KALKMALERIER

1909 blev der i forbindelse med kirkens istandsættelse (nye vinduer) konstateret spor efter romanske kalkmalerier. Fundet undersøgtes af Eigil Rothe, der afdækkede levninger på korets nord- og vestvæg, på korbuens underside samt på triumfvæggen. Året efter restaurerede Rothe de bedst bevarede partier på korets nordvæg og korbuens underside. 1959 genrestaureredes malerierne, der var stærkt truet af fugt og skimmelangreb. Arbejdet udførtes af E. Lind, som næsten helt fjernede resterne af Rothes opmalinger og retoucher (jfr. fig. 8, 9), der i øvrigt i vid udstrækning var gået i opløsning og afstødt.

O. 1150-1200. *Korets* udmaling, som beskæres af hvælvets skjoldbuer, er bevaret på rummets nordvæg, og på overvæggene ses fragmenter, der aldrig har været overhvidtet (fig. 6). Nordvæggens figurfrise (fig. 7, 8) viser vest for vinduet to stående og en gående skikkelse. De to stående figurers glorieindrammede hoveder ses på overvæggen, hvor det vestlige fremtræder med langt, spidst skæg og vendt mod øst. Den gående mandsperson må i kraft af hovedbeklædningen — en kalot eller turban med langt, nedhængende, flagrende bånd - bestemmes som en gammeltestamentlig præst eller profet[18]. Han holder i den ene hånd en skriftrulle og henvender sig gestikulerende til sidemanden, der bærer en stor bog med spænder. De tre mænd forestiller således profeter og ikke som hidtil formodet apostle. To figurer, hvis glorier ses på overvæggen øst for vinduet, men af hvilke kun den ene delvis bevarede er afdækket under skjoldbuen,

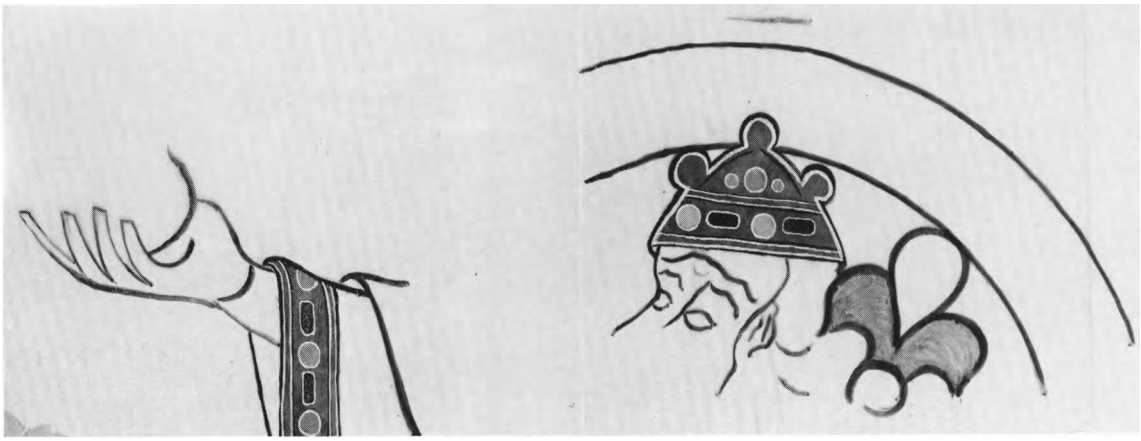

Fig. 5. Gammeltestamentlig konge. Romansk kalkmaleri på korets vestvæg, over hvælvet, sml. fig. 6. Kalke af E. Rothe 1910 (s. 168) NM2. — *King of the Old Testament. Romanesque wall-painting on the west wall of the chancel above the vaults (cf. fig. 6).*

Fig. 6. Gammeltestamentlig konge. Romansk kalkmaleri på korets vestvæg, over hvælvet, sml. fig. 5 (s. 168). LL fot. 1975. — *King of the Old Testament. Romanesque wall-painting on the west wall of the chancel above the vaults (cf. fig. 5).*

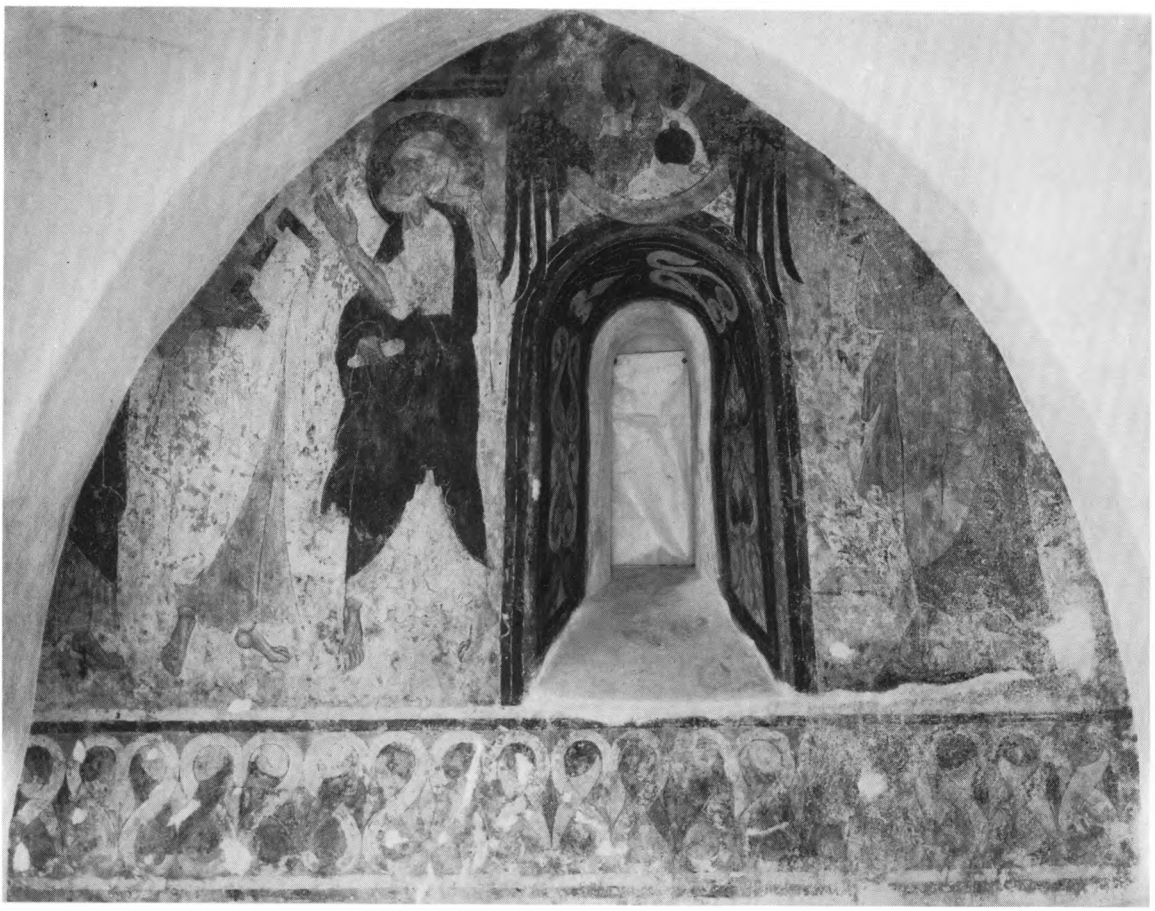

Fig. 7. Profetrække. Romansk kalkmaleri på korets nordvæg efter afdækningen 1909 (s. 166). E. Rothe fot. 1910. — *Row of prophets. Romanesque wall-painting on the north wall of the chancel after it was uncovered in 1909.*

kan repræsentere en fortsættelse af profetrækken.

I en medaljon over vinduet er afbildet en engel, der i sin ene tildækkede hånd holder en cirkelformet genstand, som ikke entydigt kan identificeres (rigsæble, røgelsekar eller salvekrukke?)[19]. Halvfiguren skal muligvis forestille en dyd[20]. På vestvæggens nordre halvdel ses over hvælvet hovedet af en konge med ansigtet vendt mod korbuen og indrammet af et bueslag (fig. 6). Han bærer en ædelstensbesat krone med knopper og liljescepter. I den udstrakte venstre hånd har han haft et rigsæble, som Rothe må have afdækket på væggen under skjoldbuen (fig. 5)[21]. Kongen, der formentlig har haft en pendant syd for korbuen, må ud fra sammenhængen tænkes at forestille David eller Salomon[22], som hylder Maria med Jesusbarnet, den Messias, om hvem profeterne varslede, og som er de to kongers ætling (Matt. 1)[23]. En sådan Madonnafremstilling kan have siddet over korbuens top.

Figurfremstillingerne indrammes af rige ornamentale borter. Kronfrisen (jfr. fig. 6) smykkes af palmetter, hvis blade omslutter en buerække og til dels skyder op fra dyremasker. Lavfrisens palmetter er komponeret sammen med leddelte S-formede ranker og indrammes som kronfrisen med afstribede bånd. Det samme gælder vinduessmigens bort med hjertepalmetter. Under lavfrisen en tæppeimitation.

Korbuens emne er Kains og Abels ofring (fig. 9) af hvilken halvdelen af topmedaljonens Gud og nordsidens Abel er bevaret. Abel står på en

Fig. 8. Profetrække. Romansk kalkmaleri på korets nordvæg efter restaureringen 1910 (s. 166). E. Rothe fot 1910 — *Row of prophets. Romanesque wall-painting on the north wall of the chancel after is was restored in 1910.*

høj med ansigtet vendt op mod den velsignende Gud, mod hvem han rækker offerlammet, der bæres på de i ærefrygt tilhyldede hænder. Kappen dækker desuden den korte kjortel, og det skal fremhæves, at Abel har strømpelignende støvler. Guds glorie er modelleret i stuk. Hele fremstillingen indrammes af en savsnitbort, og under kragbåndet er der en malet marmorinkrustation.

På *triumfvæggen* afdækkede Rothe rester af en figurudsmykning, hvorunder lavfrise og tæppedekoration. Hans kalker viser, at korbuen enten her eller mod koret har været indrammet af en bort af hjertepalmetter. På overvæggens nordre del er kronfrisen delvis bevaret, og viser en karakteristisk perspektivmæander, hvori to felter med delvis bevarede brystbilleder af hellige personer, såkaldte »ikoner«. Den bedst bevarede figur holder martyrpalme.

Teknik, farver og stil. Malerierne er udført i den sædvanlige blanding af fresko- og seccoteknik. Malegrunden er glittet puds, opsat på den ældre vægpuds, der viser spor af pikhugning. Måden, hvorpå kompositionens konturtegning er trukket op inden lokalfarver, afskygninger og glanslys er påsat, fremgår instruktivt af de bedst bevarede fragmenter på overvæggene (fig. 6). Farveskalaen spænder fra sort til hvidt over blåt, grønt, lys- og mørkokker samt mønje og rødbrunt. Figurerne fremtræder på baggrund af blåt (over sort undermaling), indrammet af brede grønblå randstriber. Figurernes karnation er okkerfarvet, og muskulaturen angives af brune og hvide linjer. Såvel den gammeltestamentlige

konge som den gående profet er gråhårede, mens Abels hår og skæg er rødbrunt. Samme profet og Abel har hvide kjortler med blå foldetegning, mens profeten med bogen har rødbrun kjortel og grøn kappe. I ornamentfriserne er hele skalaen af farver (undtagen blåt) benyttet i lysere og mørkere aftoninger. Tæppefrisens øvre bort og foldekast er gulligfarvet. Den brunlige konturtegning i dragter, attributter og ornamenter er trukket op med hvide streger.

Malerierne er udført af det store værksted, som også har virket i de nærliggende kirker i Butterup og Kvanløse (s. 65, 116)[24]. Såvel til billedprogrammet, som de stilistiske enkeltheder og det i ornamentikken benyttede repertoire kan der drages nære paralleller i andre af værkstedets udmalinger[25].

†*Kalkmalerier.* Ved en prøveafdækning af hvælvene konstaterede Rothe, at ribberne var anstrøget med rødbrunt. Der kan have været tale om resterne af den udmaling, som udførtes 1817 af den ved Knabstrupgaard boende murermester Ott af S. Thomas, og som ifølge Reingaards beskrivelse[7] synes i nær slægt med den to år yngre, dekorative udmaling i Sønder Jernløse (s. 142). Hvælvenes buer stod anstrøget med lyse grå og gule farver, indrammet af sorte striber. Ribbekrydset markeredes i skibet af cirkler i blege røde og gule farver. I koret udmærkedes den blegrøde skive af en sort stjerne, mens der på den bleggule var sort løvværk, som også udstraktes til ribberne. Den del af korbuen, som var synlig over prædikestolen havde murermesteren givet en gullig marmorering med sorte årer.

Fig. 9. Abels offer. Romansk kalkmaleri på nordre del af korbuens underside (s. 168). E. Lind fot. 1959. — *The Sacrifice of Abel. Romanesque wall-painting on the northern half of the soffit of the chancel arch.*

INVENTAR

Oversigt. I kirkens inventar er så godt som alle tider repræsenteret: Fra middelalderen alterbord med -stager, font og korbuekrucifiks. Alterbordsforsiden er ligesom resterne af et stolesæt, der nu opbevares i Holbæk Museum, udført o. 1575, mens den ældste klokke støbtes 1595. Et dåbsfad af messing er antagelig fra 1666, et andet, af tin, fra 1700'rne ligesom alterkalken og den yngste klokke, der bærer årstallet 1725. 1800'rne er repræsenteret med dåbskande, pengebøsse og orgel; stolestaderne opstilledes 1912. Det indre fremtræder med en egetræsmaling.

Alterbord, middelalderligt, muret op mod korets østvæg, ca. 120X100 cm, højde 97 cm over nuværende gulv. I sydsiden, 30 cm fra væggen, findes en niche, hvis åbning måler ca. 30x30 cm, dybde 45 cm. Bordets forside og vestre del af kortsiderne dækkes af panel[26].

Alterbordsforside (sml. fig. 12), o. 1575, signeret »PA«, 98X125,5 cm, med to profilindrammede fyldinger, adskilt og flankeret af smal-

Fig. 10. Den hellige familie. Gotisk figurgruppe, nu i altertavlen, sml. fig. 12 (s. 172). LL fot. 1975. — *The Holy Kinship. Gothic group, now part of the altarpiece (cf. fig- 12).*

fyldinger. Dekorationen optager mod sædvane kun de nederste totrediedele af fladen, mens den øverste del er glat. Dette kan skyldes hensyn til en, muligvis særlig fornem, alterdug. Hver fylding rummer en arkade med toskanske pilastre og udsparet cirkelfelt i sviklerne. I arkaderne er der bladværk, som stundom ender i fantasihoved, skåret i fladsnit. Midt i søndre felt (fig. 14) findes reliefskåret snedkersignatur, sammenskrevet »PA«, jfr. *stolestader. Kortsidernes lodrette brædder er glatte. Brunmalet med mørk bund og lysere fladsnit.

†*Alterklæder.* 1667 skænkede tiendeejeren, borger og handelsmand i Holbæk, Hans Bertelsen, samt kirkeværgerne Niels Mikkelsen og Anders Mikkelsen i Tingtved et broderet klæde[7]. Senere oplysninger går ud på, at alterklæderne er gamle og slidte eller forrådnede på grund af fugtighed[27]. Da hovedkirken i Sønder Jernløse 1754 fik et nyt, overtog Søstrup det gamle derfra (sml. s. 143)[28].

Altertavle (fig. 12), fra o. 1600, med gotisk figurgruppe i storstykkets midtfelt. Samme arkitektoniske opbygning som altertavlen fra 1602 i hovedkirken Sønder Jernløse (s. 143). Postamentet har profillisteindrammede fyldinger

Fig. 11. Indre, set mod vest. LL fot. 1975. — *Interior to the west.*

mellem glatte fremspring, hvorpå storstykkets korintiske søjler hviler. I storfelterne arkader med kannelerede pilastre på højt, kassetteværksprydet postament, bueslag smykket af æggestav og i sviklerne fornyet englehoved. Forkrøppet gesims med tandsnit under den stærkt fremspringende kronliste. Til siderne vinger med halvmåneansigt i kartouche. Topstykket deles af pilastre svarende til storfelternes og er ligeledes forsynet med arkader, som her har karvsnitroset i sviklen. Topvingerne smykkes af store frugtklaser og ender foroven i rovfuglehoved. Tavlen krones af trekantgavl.

Staffering fra 1932[29]: brun med sorte søjler og rød bund i arkadefelterne. Forgyldning på kapitæler, kannelurer og bueslag. I postamentet forgyldt fraktur: »Mine Øjne har set din Frelse«, »som du beredte. . .« (Luk. 2,30f.). I gesimsfrisen: »Se jeg forkynder eder en stor Glæde. . .« (Luk. 2,10) og i topstykkets frise: »Frygt ikke tro kun« (Mark. 5,36)[30].

Den 75 cm høje gotiske gruppe fra o. 1500 (fig. 10) kan være del af en større helhed med en mere omfattende fremstilling af Den hellige Familie[31]. Den bevarede gruppe viser Maria med barnet og Anna siddende på en bænk, mens en af ægtemændene, Josef eller Joachim, står bagved[32]. Maria betragter det nøgne Jesusbarn, der sidder på hendes højre arm. Hun bærer stor krone over det udslåede hår og er iklædt en folderig kappe, der sammenholdes af bånd eller spænde ved kjortlens halsudskæring. Anna, hvis klædning dækker hovedet, støtter med venstre hånd en åben bog i skødet. Højre hånd er suppleret ved istandsættelsen. Af bænken ses lidt af rygstødet med foldeværk og korsblomster. Kun overkroppen af den skæggede ægtemand, hvis klædning har bred krave, er synlig. Staffe-

ring fra 1932, svarende til tavlens, udført af konservator Harald Munk.

Thorvaldsens †*Kristusfigur,* der tidligere stod på altret, trængte 1908 til reparation. 1935 var den flyttet til ligkapellet og havde behov for at renses og farves hvid[5].

Altersølv. Kalk, fra 1700-50, 19 cm høj, af almindelig barokform med sekstunget fodplade og fod, forsynet med profilringe ved overgangen til det cylinderformede skaft, der brydes på midten af glat, midtdelt knop. Yngre bæger, muligvis fra 1856[12]. Formentlig samtidig *disk,* 13 cm i tvm., med graveret cirkelkors på den smalle fane. *Oblatæske,* fra o. 1850[33], af sølv-

Fig. 12-14. 12. Altertavle (s. 171). LL fot. 1975. — *Altar-piece.* Fig. 13. *Stolestadegavle, nu i Holbæk Museum (s. 174). LL fot. 1978. — *Bench-ends, now in Holbæk Museum.*Fig. 14. Detalje af alterbordsforside, sml. fig. 12 (s. 170). Chr. Axel Jensen fot. 1903. — *Detail of altar frontal (cf. fig. 12).*

plet, stemplet H. H. †*Alterkande,* af porcelæn, anskaffedes 1845[12].

Alterstager, senmiddelalderlige, 33,5 cm høje svarende til Sønder Jernløses (s. 145)[34]. De hviler på tre lave fødder. Ensdannet fod- og lyseskål med tre afsæt, cylinderformet skaft, som på midten brydes af midtdelt skaftring; øvre og nedre skaftled har hver en mindre vulst. Syvarmet *stage,* såkaldt Nyropstage fra Lauritz Rasmussens Broncestøberi.

†*Messeklokke* er nævnt i inventariet 1663[8].

†*Messehagler.* 1664 købtes en rød fløjlsmessehagel af Holbæk kirkes værger, da den gamle var stjålet under krigen[8].

Alterskranke, 17-1800'rne, af smedejern, halvrund, med seks runde, lodrette standere, som ender i messingkugle. Sortmalet.

Font, romansk, af granit, tvm. 63 cm, cementeret fast i gulvet, hvorunder størstedelen af foden antagelig skjuler sig. Ved overgangen til kummen findes en kraftig vulst, næsten lige så bred som denne. Kummens sider er næsten lodrette med spor af bemaling. 1857 ønskedes kampestenene (hvilke?) ved fonten afskaffet[12]. På pastor Reingaards tid stod den i kirkens tårnrum[7] og blev 1911 flyttet til skibets nordøstre hjørne[5].

Dåbsfade. 1) Fra 1666?, da Jens Pedersen af Sasserup skænkede et messingbækken til fonten i anledning af sin hustrus begravelse[7]. Tvm. 73 cm. Meget spinkelt, glat, med bred fane. 2) Tidligst fra 1736, af tin, 31 cm i tvm. Formet som en dyb tallerken. På den glatte, smalle fane stempel med tre tårne over årstallet, hvoraf kun de tre første cifre kan læses i dag. 1903 sås over tårnene ?IW.

Dåbskande, 1800'rne, af messing, som Sønder Jernløses (s. 147), med næsten lodrette sider og lille tud foroven.

Korbuekrucifiks (fig. 15), o. 1250, af samme mester som krucifikset fra Særslev (Skippinge hrd.) nu i NM2[35]. Til dette værksted henføres også krucifikserne i Vallensved, Ølsted og Bregninge[36]. Figuren er ca. 125 cm høj og hænger i svagt bøjede arme; hænderne har strakte fingre. Hovedet hælder lidt mod højre skulder og bærer en lille tornekrone. Lukkede øjne, lang, lige næse, kort, kløftet hageskæg og lille overskæg. En hårlok falder ned på hver skulder. Kroppen hænger lige med en let forskydning i hoften. Knælangt lændeklæde hvis vulst har overslået snip og sløjfeknude ved venstre hofte. Det kraftige korstræs øvre arm er forkortet. I øvrigt smykkes det af ædelstensgruber langs kanten, og fordybede firpas i korsarmenes ender. Figuren er grålig med sort hår og skæg, korstræet mørkebrunt. På tårnrummets sydvæg, hvor det også hang 1910, da det trængte til reparation[5].

†*Lektorium,* se prædikestol.

Prædikestol, o. 1600, oprindelig lektoriestol[37]. Endnu o. 1825 stod lektoriet foran triumfvæggen, med en tresidet udbygning på midten, hvorover en enkel himmel[7]. Senere, muligvis først 1862, da kirkeejeren foreslog at flytte stolen »ned fra« dens daværende plads, blev den opstillet ved skibets nordvæg. I forbindelse med fornyelse af kirkens gulve og stolestader flyttedes den 1913 herfra til sydsiden[5].

Stolen består af tre fag mellem halspilastre[38]. I fyldingerne arkader med pilastre smykket af skællagte skiver samt bueslag med fladsnit og i sviklerne treblad. I stedet for postament findes en profilliste, der brydes på hjørnerne af hængestykker. Gesimsen har gennemløbende frise, tandsnit og æggestav. Nyere bærestolpe, muligvis fra 1913[5]. Himlen ligger splittet på våbenhusloftet. Et fotografi fra 1903 viser, at den da var sekskantet, og den samtidige indberetning omtaler den som sammenstykket, hvilket må være sket ved nedtagningen fra lektoriet.

Stolen er egetræsmalet med sort gesimsfrise, hvori forgyldte versaler, der citerer Luk. 11, 28, alt udført 1931 af Harald Munk[39]. O. 1825 sås på lektoriets vestside (i arkaderne?) »en del stygge billeder forestillende dyderne«[7].

Stolestaderne fra 1912 med pilastersmykkede gavle og vandret afslutning foroven efterligner et ældre sæt[5]. Mørk egetræsfarve. *Stolestader (fig. 13), o. 1575, ligesom alterbordsforsiden udført af mester PA. Bevaret er syv mere eller mindre hele gavle med spærformet øvre afslutning. Pålagte profillister danner en trekantgavl, hvori indskåret treblad. En tilsvarende mere

Fig. 15. Korbuekrucifiks (s. 174). LL fot. 1975. — *Chancel arch crucifix.*

varieret udsmykning findes i rektangelfelt på den del af gavlen, der har været over sædehøjde. Foruden en havmand, som flankeres af reliefskårne versaler »P« og »A«, ses fladsnit svarende til alterbordsforsidens: bladværk rullet op i volutter eller endende i fantasihoved og overflødighedshorn. I frisefelterne reliefversaler: »hine«, »som dødin«, »strafe«, »komer«, »sønden«, »straf« og »streng . . .«. Øverst i bladdekorationen på sidstnævnte gavl desuden: »RWG«. Egetræsmalede. 1931 deponeret i Holbæk Museum[40]. 1903 stod op ad nordvæggen yderligere to †*stader* med indskrifterne: »dvtigvd« og »strafe«, samt syv gavle med roset i den halvrunde, øvre afslutning[41].

Fra et lidt yngre sæt findes brudstykker af tre gavle, den ene med reliefskåret (1)597. De smykkes af pålagte, joniske pilastre og har foruden dateringen, reliefversaler i frisen: »ivrien · gregersen« og »ivrie. . .«. Egetræsmalede. 1931 deponeret i Holbæk Museum[42]. Reingaard omtaler disse gavle, som 1903 stod ved midtgangen, på kvindesiden og gengiver indskriften: »1597 Jürgen Gregersen og Niels Hendriksen. K: W: (d. e. kirkeværger) 1595«[7].

†*Muret bænk.* 1860 anskaffedes træbænke i stedet for den murede afsats i våbenhuset[12].

†*Skriftestol,* er omtalt siden 1805[16] i sakristiet, dvs. nordre våbenhus, der på Reingaards tid var indrettet til skriftestol[7].

**Pengeblok,* 1600'rne?, af eg, ikke ulig Kvanløses (s. 122, fig. 11), men med færre vandrette jernbånd til at lukke for lågen i forsiden, der yderligere er sikret ved en lodret jernstang med hængelås i krampe. Lysebrun. Siden 1931 i Holbæk Museum[43].

Pengebøsse, o. 1860, af messing, klokkeformet, som i Kvanløse og Sønder Jernløse (s. 122 og 152) samt Tølløse.

Tavle, 1800'rne af træ, hvidmalet med sort frakturindskrift, der citerer 1. Joh. 3, 17-18 med opfordring til ikke blot at elske i ord, men også i gerning (sml. Sønder Jernløse s. 152). På skibets sydvæg, ved indgangsdøren, over pengebøssen.

Dørfløje. 1) 1500'me, i skibets syddør, bestående af fem brede planker samlet med to revler på indersiden og tre gangjern på ydersiden. Her er der påsat kassetteværk, som deler døren i fem gange tre felter. I segmentbuen foroven ses dekoration med fiskeblære inden for cirkelslag, som gennemskærer de flankerende treblade (sml. Lundforlund, DK. Sorø s. 707 med fig. 8). Enkel, sengotisk *dørring* mod våbenhuset, og mod skibet en *lås* fra 1700'rne (?). Egetræsmalet mod skibet, mørkebrun mod våbenhuset.

2) Muligvis oprindelig, bestående af fem lodrette planker sammenholdt af to vandrette. I 1700'rne har ydersiden faet en flammeret beklædning svarende til døråbningen. Mørkerød på ydersiden, grå indvendig. Til nordre våbenhus.

Orgel, bygget o. 1872 af J. A. Demant, Århus[44]. Købt brugt 1942 hos Marcussen & Søn, Åbenrå, der kort tid forinden havde foretaget en omdisponering (Principal 8' udskiftet med Octav 2'). Facade fra 1942 efter tegning af Thomas Havning[46]. Ombygget og udvidet 1976 af Conrad Christiansen, Bagsværd. Ny sløjfevindlade[45], bælg m.m. Rørfløjte *4'* tilbygget. Nuværende disposition (ét manual med fem stemmer): Tectus 8', Fugara 8', Octav 4', Rørfløjte 4', Octav 2'. I tårnrummet, østvendt facade, spillebord i syd.

Salmenummertavler, fra 1900'rne, med trekantgavl, hvorunder tandsnit. Til metalnumre. Sorte med brun gavl og forgyldte lister. På fotografi fra 1903 ses glat tavle med halvrund, øvre afslutning.

Nye *lysekroner,* i barokform.

Klokker. 1) 1595, støbt af Borchart Gelgiesser (Quellichmeyer). Tvm. 69 cm. Latinsk indskrift med store, klare versaler: »Verbvm domine in eternam 1595. Borchardvs Gelgeter me fecit« mellem lister, som indrammes af buefrise. Svarer til klokke af samme støber fra 1609 i Snesere (DK. Præstø s. 859 fig. 7).

2) 1725, støbt af Friedrich Holzmann, København. Tvm. 96 cm. Latinsk versalindskrift om halsen: »Me fecit Friedrich Holzmann Hafnia anno 1725«. Over og under indskriften brede bladborter. Versaler midt på legemet oplyser: »Til Guds ære haver frue baronese von Vittinghof ladet denne klocke omstøbe 1725«. Tre rammelister lige over slagringen.

Begge klokker er ophængt i slyngebomme.

†*Klokke* afleveredes 1528[47]. Inventariet 1666 opregner to små klokker i tårnet[8]; den ene er klokke nr. 1.

Klokkestol, 1700'rne? af eg, med dobbelte skråstivere, hvoraf nogle er fornyede. I overliggeren er indridset årstallet 1758.

GRAVMINDER

Epitafium. O. 1689. Lorens, født i Køge, søn af Rasmus murmester, stukket ihjel 26 år og 5 mdr. gammel i Sasserup af sin stedfader. Ottesidet trætavle, 74X74 cm, sortmalet med gule versaler. Forneden er malet en murhammer og -ske på vagebrædt (med lod), hvori med versaler: »LRSMM« for Lorens Rasmus Søn MurMester. På skibets nordvæg.

Mindetavle. O. 1871. F. I. Stenum født i Fudse (!) 21. okt. 1804, kirkesanger og skolelærer i Søstrup 11. nov. 1828, †17. juni 1871. Hvid marmortavle, 30X26 cm, med fordybet fraktur med sort udfyldning. I søndre kirkegårdsmur ved østhjørnet.

KILDER OG HENVISNINGER

RA. Handskriftsaml. VI c 8. J. Reingaard: Efterretn. om Sønder Jernløse og Søstrup sognekald (o. 1825).
— *LA. Sognekaldsarkivet.* 1738-1830. Liber daticus.
— *Ved embedet.* Synsprot. for Søstrup kirke 1862-19(75). — Se i øvrigt arkivalier for Holbæk amt i almindelighed s. 50.

NM2. Indberetninger af Chr. Axel Jensen 1903 (inventar og gravminder), C. M. Smidt 1903 (bygning og kalkmalerier), E. Rothe 1910 (kalkmalerier), P. Kr. Andersen 1928 (inventar), Harald Munk 1934

(altertavle og prædikestol), E. Lind 1959 og 1960 (kalkmalerier), P. Fuglsang 1972 (stolegavl), Hugo Johannsen 1975 (bygning), Marie-Louise Jørgensen 1975 (inventar og gravminder), Erik Lyckegaard 1975 (kalkmalerier). — Bygnings- og kalkmaleribeskrivelse ved Hugo Johannsen, inventar og gravminder ved Marie-Louise Jørgensen. Redaktionen afsluttet okt. 1979.

Tegninger. NM2. Diverse tegninger og kalker af kalkmalerier, hovedsagelig ornamentale borter, ved E. Rothe, E. Lind og I. Arthur-Nielsen? — Plan ved M. Brahde 1959.

*Notebøger. NM2.*1. Arthur-Nielsen.

Fig. 16. Runeindskrift på korets nordvæg (s. 164). LL fot. 1975. — *Runic inscription on the north wall of the chancel.*

1 Roskildebispens jordebog s. 160.

2 Landebogen s. 155.

3 RA. Rtk. Tiendetaksationer, hartkornsspecifikationer: 313.1. Kommissionen af 18. april 1702.

4 J. P. Jensen, udg.: Af Jakob Hansens »Erindringer«, i ÅrbHolbæk 1933, s. 18f.

5 Ved embedet. Synsprot. 1862-19(75).

6 LA. Sognekaldsarkivet. 1738-1830. Liber daticus.

7 RA. Håndskriftsaml. J. Reingaard: Efterretn. om Sønder Jernløse og Søstrup sognekald.

8 RA. Rtk. Rev. rgsk. Kirkergsk. 1661-72.

9 Jfr. Sigerslevvester (DK. Frborg. s. 2218, fig. 3).

10 Jfr. f.eks. Skibby (DK. Frborg. s. 2646, fig. 6) og Nørre Jernløse (s. 87, fig. 4).

11 Formentlig ændret noget ved indsættelse af nyere vindueskarme. Således er det nuværende blyindfattede vindue indsat o. 1912 (jfr. note 5) som erstatning for et rektangulært afsprosset vindue af træ (jfr. fig. 8).

12 LA. Stiftsprovstearkivet. 1824-1900. Synsprot.

13 Jfr. f.eks. Dråby (DK. Frborg. s.2544).

14 1852 (jfr. note 12) ønskedes et nyt vindue, og atter 1908 (jfr. note 5) omtales indsættelsen af et nyt vindue i østmuren.

15 RA. DaKanc. F47. Indb. fra gejstligheden om kirkernes tilstand.

16 LA. Stiftsprovstearkivet. 1803-26. Kirkesynsforretn.

17 RA. Kultusmin.: 1. Dep. 1848-1916.Journalsager.

18 Mens Rothe og Nørlund (Nørlund-Lind: Kalkmalerier s.256) er tilbøjelige til at identificere figuren som apostlen Peter og ikke omtaler hovedbeklædningen, betegnes han som profet hos A. Andersson: L'art scandinave, II, Zodiaque (la nuit des temps 29), La Pierre-qui-Vire, 1968, s. 277. Det flagrende bånd og hovedbeklædningen kendes fra samtidige fremstillinger af f.eks. Aaron (jfr. Reallexikon zur deutschen Kunstgeschichte, I, Stuttgart 1937, sp. 6f.) og Esekiel (jfr. A. Legner, udg.: Rhein und Maas, 2, Köln 1973, s. 209, fig. 23).

19 Et rigsæble af tilsvarende udseende bæres af kong David i Måløv (DK. Kbh. Amt s.624, fig. 4), mens nærbeslægtede attributter - røgelsekar og salvekrukke - frembæres af kvinderne ved graven i Kyndby (DK. Frborg. s. 2710, fig. 4).

20 Jfr. A. Legner (note 18) s. 199, fig. 8; s.211, fig. 26).

21 Den farvelagte kalke samt to andre, ligeledes fra Søstrup, er ved en fejl blevet henregnet til Rothes materiale fra restaureringen i Give, jfr. Nørlund-Lind: Kalkmalerier, fig. 165, 167 og 168.

22 Jfr. i øvrigt de to kongebilleder på korbuen i Måløv (note 19).

23 Et program, som det her antydede, kendes f.eks. fra antemensalet i Lyngsjö, jfr. E. Cinthio: Frontalet i Lyngsjö, Lund 1954, s. 17f.

24 Jfr. Nørlund-Lind: Kalkmalerier s.63f.; U. Haastrup: Fristelsen i Jørlunde, i Den iconographiske Post, nr. 2-3,1975, s.3f.

25 En korudsmykning med rækker af apostle eller profeter kendes fra Slaglille (DK. Sorø s.345) og Tybjerg (DK. Præstø s.611). Den karakteristiske tegning af hænders og fødders muskulatur møder man i Jørlunde (DK. Frborg. s.2251f.). Samme udsmykning rummer også eksempler på stillingsmotiver svarende til den gående profets »dansetrin« og Abel på højen. Stukglorier er benyttet i Jørlunde, Måløv og Kyndby (note 19). I sidstnævnte udsmykning genfindes englemedaljonen over vinduesbort med hjertepalmetter. Tilsvarende vinduesornamentik ses i Jørlunde og Slaglille. Paralleller til de øvrige ornamenter: Hjertepalmetter omkring korbuen (Jørlunde, Slaglille og Hagested i Tuse hrd.), savsnitbort (Jørlunde og Måløv), lavfrisens palmettebort (Snoldelev og Herstedøster i Københavns amt) og tæppefrisen (Hagested og Butterup s. 65).

26 På grund af alterklædets slette tilstand foreslog synet 1803 (note 16) at anskaffe et nyt afhøvlet og malet alterbord til varig prydelse.

27 Jfr. LA. Stiftsøvrighedsarkivet. 1730-34. En del kirkergsk. m.m.; endvidere note 16 og LA. Stiftsprovstearkivet. Holbæk amts provsti. 1808-18. Synsforretn.

28 LA. Sognekaldsarkivet. 1738-1830. Liber daticus.

[29] Bag på tavlen sidder et stykke papir, hvorpå læses: »Restaureret 1932 af Harald Munk sognepræst P. H. Petersen kirkeværge H. F. Larsen Salterup. Bidragene til istandsættelsen indsamlet af tømrer Hans Nielsen, Søstrup«, og længere nede med tynd, sort maling: »Hans Nielsen«.

[30] Herunder fandtes rester af renæssancestaffering i mørke farver og en noget lysere staffering, antagelig fra 1700'rne. Øverst egetræsmaling med frakturindskrifter i storfelterne. I postamentfyldingerne læstes årstallene »826«, »1517«, »1530« og »1536«.

[31] Relieffet var en årrække borte fra kirken. 1932 istandsattes det sammen med altertavlen og indsattes i midterfeltet.

[32] Figurrige fremstillinger af Den hellige Familie er almindeligt forekommende i tidens altertavler, jfr. Beckett: DaKunst II, fig. 271, 309 og 319. Som eksempel kan nævnes den nærliggende Ågerup kirkes altertavle, der ifølge indskrift skænkedes 1509 af Matthis Olsen til S. Annas ære; endvidere DK. SJyll. s.2336, fig. 10.

[33] Inv. 1862 (note 5) opregner oblatæske af nysølv.

[34] I DK. SJyll. s. 737, fig. 13 er afbildet en parallel.

[35] Jfr. Beckett: DaKunst II, 126 og 426.

[36] DK. Sorø s. 1038 med fig. 8-10 og DK. Frborg. s. 1545 med fig. 16 samt Bregninge (Svendborg amt).

[37] Bevarede lektorieprædikestole kendes fra Tise (Hjørring amt) og Ulfsborg (Ringkøbing amt) samt Kropp kirke i Skåne. Sidstnævnte gengivet i Monica Rydbeck: Renässansskulptur i Skåne, Kung. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar. Antikvariska studier IV, u.å. og st., s. 62 med fig. 23, se også Per Gustaf Hamberg: Tempelbygge for protestanter, Stockholm 1955, s. 152.

[38] De to flankerende fornyet 1932.

[39] Under denne staffering ligger en grøn farve.

[40] Inv. nr. 3.305-309. 1972 suppleret med en gavl afleveret til NM2 fra Christiansborg slot. Inv. nr. 19.000.

[41] Så vidt man kan dømme efter fot. fra 1903 drejer det sig om gavle fra nyere tid.

[42] Inv. nr. 3.311 og 3.312.

[43] Inv. nr. 3.304.

[44] Ifølge håndværksmæssige kriterier.

[45] Den gamle er opmagasineret på kirkeloftet.

[46] Marcussen & Søn: Tilbud paa Levering og Opstilling af et brugt Orgel til Søstrup Kirke, 9. Maj 1942, i Marcussen & Søns arkiv. Orglet havde forinden været benyttet midlertidigt i Sorø kirke.

[47] RA. Rgsk. ældre end 1559. Fortegnelse over indkrævede klokker 1528-29.

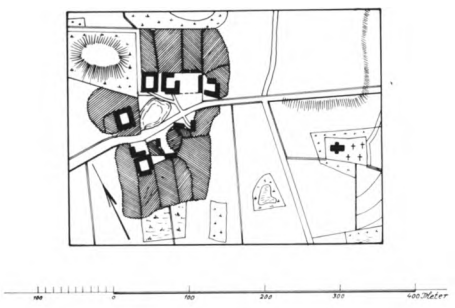

Fig. 17. Landsbyplan 1778. — *Village map 1778.*